

Bellis och Ylora håller NOFF-auktion (Nordic Fan Fund) till förmån för nordiska fans som behöver reskassa; Lugdush i bakgrund, Gildir i förgrund.

Foto: Bregalad

Fantastika (del I)

Skulle jag nämna tre höjdpunkter av allt jag gick på – och allt jag inte hann med – på årets Fantastika/Swecon 2020–21, så bleve de nog: Fantomen, Generationsskeppens ekonomi, och skriuerkstaden i världsbygge.

Du måste förstå att jag älskar Fantomen var allra första programpunkten. Eller rättare sagt en av tre, för det finns alltid parallellprogram. Som om det inte vore svårt nog att välja ändå, och att planera in matpauser kan bli närmast omöjligt. Rubriken på det här inslaget är även titeln på ett TV-program, och en bild ur det visades på duken som en liten anknytning. Två personer höll i panelen: Fantomenexperten Rasmus Kaj, tillfälligt förklädd till mr Walker, Den vandrande vålnaden själv (han hade dock inte Devil med sig), och Fantomens superfan nr 1 – Marika Lövström.

Serien publicerades redan 1936 – Fantomen är äldre än jag! Fast inom ramen för historien är förstås fenomenet Fantomen ännu äldre, och ”ämbetet” eller vad man ska kalla det, har i största hemlighet gått i arv i generationer. Och även delats av ett par tvillingar, vilket medförde att det vid den tiden fanns en kvinnlig Fantom.

Fantomen har blivit alltmer svensk genom åren. På 60-talet kom svensk licensproduktion som då hämtade en del från Italien, men liksom fallet var med ”Kallanka” så var de italienska serierna så undermåliga att de måste göras om i Sverige. En svensk redaktion styr mycket av canon nu, och det sitter skandinav och jobbar med saken även i USA.

Fantomen har sina kontroversiella sidor också. I början av sin karriär smiskade han kvinnor – varje äventyr slutade med det, på samma sätt som Prins Valiant avslutade sina med att gråta ut i Aletas knä, vilket kanske var en något mer sympatisk ovana. Dessutom är det ju svårt att inte se Fantomen som imperialist. Från kursmaterialet i filmkunskap för högstadiet i Hakkas minns jag en bild av Fantomen och Guran. Berättarrösten sa: ”Om man ska förklara vad ett värdeperspektiv är, kan man se på Guran, den lille infödingen som räcker Fantomen till pistolhölstret.” (Fritt

Fantomfantasterna.

Foto: Linnea Took

citerat ur minnet.) Där klämde de in både värde- och maktperspektivet på en gång. På Fantastika invändes att man kan se det som att det snarare är lokalbefolkningen som har makten i den serien.

Förutom Fantomens seriösare aspekter diskuterades även hans klädsel å det livligaste. Till att börja med, vad ska triksåerna ha för färg? I Sverige är han numera blå, i USA lila, och jag minns honom bäst som grå. Först från svartvita dagstidningsstrippar, sen från ”rödtecknade” serier, de där som bara använde svart, vitt och rött med olika raster för att få fram nyanser. (Min mor anmärkte på att Diana hade svart läppstift.) Marika mindes honom också bäst som grå. Rasmus Kaj avgjorde frågan då han visste berätta att Lee Falk själv hade tänkt sig grått, eller möjligen grönt, som skyddsfärg i ”djungelen”.

Därefter diskuterades hur obekvämt det måste vara att ha kallingarna utanpå. Marika jämförde med strumpbyxor (hennes egna var starkt turkosfärgade, dagen till ära) som hon antog var världens obekvämate plagg. Det spekulerades också kring hur pass sammanhängande Fantomens dräkt är. Detta tycks ha varierat vid olika tider.

Delade meningar om förvitliga författare.

Foto: Linnea Took

Moving on ...

Sen vart det illa sedda författare. Dvs. programpunkten **Should we read authors who are criminal, misbehaving or just not liked?** Panel på Stora scen med Ian Sales, Saga Bolund, Jenny B. och John-Henry Holmberg, samt Jessica Elgenstierna (även känd från Dansgillet) som moderator.

Ian Sales tyckte inte att man skulle läsa författare som använder sin berömmelse som en plattform för att sprida åsikter som inkräktar på andras rättigheter. Jenny B. höll med, särskilt om det dessutom är brottslig verksamhet som förordas. Fast, sa hon, då skulle ju böckerna vara obehagliga att läsa, så varför skulle man i så fall göra det? Saga tyckte att det berodde på böckerna, men såna författare borde man i varje fall inte stödja ekonomiskt. Men, såsom bokhandlare till yrket, medgav hon att hon skulle i alla fall

sälja böckerna, även om hon inte själv skulle köpa dem. John-Henry kom kanske med den klokaste åsikten. Han tyckte att var och en fick väl avgöra själv. Om man gillade boken eller skulle skriva en recension eller något, så skulle man väl läsa den, men annars behövde man ju inte bry sig.

Det nämndes också några kända författare som har råkat i vanrykte med tiden. Bland andra Orson Scott Card, J.K. Rowlings, Marion Zimmer Bradley och Isaac Asimov. Jag går tydligen oftast på John-Henrys linje. Jag läste Alvin-böckerna av Scott Card men tappade sen intresset och läste inget mer av honom. Rowlings har jag aldrig varit intresserad av. Läste en del av MZB när det begav sig, men tröttnade senare och sist jag läste om *Mists of Avalon* insåg jag att jag kom ihåg den som mycket bättre än den var. Asimov läser jag fortfarande med viss behållning. Medioker som författare, men bra idéer. Han håller.

Peadar Ó Guilín drar historier.

Foto: Linnea Tock

Efter de skumma författarna gick jag till hedersgästintervjun med **Peadar Ó Guilín**, som intervjuades av Johan Anglemark – Angamaite i Forodrim innan han hemföll till Utgård. Peadar hade lärt sig lite svenska någon gång tidigare och gav prov på det. Han växte upp på flera olika platser i Irland men hamnade till slut i Donegal, vilket har blivit hans favoritgrevskap. (Det kan jag förstå, fast min egen favorit ligger en aning längre söderut: Co. Mayo, mitt i ”boggen”.) Peadars far var kirurg, men de hade det ändå inte så fett, och det hade väl ingen i Irland på den tiden.

Peadar sa att han tycker om att ta långa promenader, och han tänker mycket då. En favoritstil är ”Universal themes in a local setting”. Fast han la till: ”Universal always means American, right?” Hans karakteristiska humor dyker upp i var och varannan mening. Första delen av hans trilogi *Boneworld* bygger

på en dröm han hade. Folk var förföljda av monster och sökte skydd i en kyrka. Prästen sa till dem: ”The monsters that are trying to eat you – you can eat them!” Trilogin klassades som YA (Young Adults, ifall någon inte skulle ha hört termen till leda) av det vanliga skålet: huvudpersonen var ung. Peadars senaste bok, *The Call*, är medvetet YA. Den handlar om the Sidhe (uttalas som ’she’ ungefär), Irlands gamla alverfolk, som i det här fallet plockar åt sig barn när dessa fyller tio. Barnen tränas och förbereds för detta, så det är alltså inte oväntat.

Sen var det dags att ta reda på om utopier är något att ha eller inte. **Utopias – a better future?** Panel på Lilla scen, som är trevligare än Stora, då det är mycket lättare att föra diskussioner med panelen där. E.P. Uggla, Saga Bolund, Rhuddem Gwelin, och Åka som moderator.

Uggla påpekade att ingen utopi funkar för alla, och för några blir det tvärtom dystopi. Hon framhåller gärna den aspekten i sitt författarskap. Rhuddem, författare till kvintologin om vad Merlin har för sig i olika tider, sa att det gäller att sträva efter utopi, försöka bygga upp den, och att det är ett pågående förlopp, inte något man uppnår och sen är färdig med. Saga och Uggla misstänkte att en god vilja inte var tillräckligt, och sen kom diskussionen in på hur ett zoo för människor lämpligen borde vara beskaffat. Rhuddem sa ögonblickligen: ”Open the doors!” Vilket kom Uggla att anmärka att människor inte kan slå sig till ro och vara nöjda; vi har en ständig drift till ändring och till att göra mer. Det var ju också kapten Kirks ständiga motivering för att sabotera paradysplaneter där alla var nöjda. Han ansåg tydligen att det var något allvarligt fel med att nöja sig, och det lät som om Uggla höll med. Beträffande dystopier antog Åka

E.P. Ugglå redogör för felet med utopier.

Foto: Linnea Took

– troligen med all rätt – att Rhuddem gillade dem därför att de oftast handlar om folk som försöker göra det bästa av en svår situation. Jag skulle säga att inte alla är upplyftande för det; vi har till exempel *Ödmården*, av Nils Håkanson (recenserad i MB, minns tyvärr inte vilket nummer). Men där är dystopin så eländig så den är nästan rolig.

Efter en späckad fredag kom så lördagen, som vanligtvis är den längsta och livligaste av swecon-dagarna. Eftersom jag inte är något morgondjur, började jag kl. 11 med **Drakar i fantasy**, panel Lilla scen. Panelen bestod av Nimloth, Mattias Kuldkepp, Aldamírie, och Helen Ekeroth som moderator.

Här diskuterades alla draktyper någon kunde komma på – publiken bidrog glatt. Onda västerländska drakar, snälla och lyckosamma asiatiska, drakar i ödleform, ormform och till och med fiskform, mer eller mindre. Tydligt var en tidig nordisk drake

något slags långsmal, vit varelse med fiskstjärt och katt- eller hundhuvud. Nimloth följde upp denna information från publiken med en keltisk historia om en kungadotter vars underkropp vissa nätter förvandlades till en fiskstjärt. Här går alltså drake och sjöjungfru ihop, då man kan ana ursprunget åtminstone till den senare. Och jag som trodde att sjöjungfrun bara var ensam sjömans motsvarighet till kolarnas skogsrå på landbacken.

Det nämndes drakar hos Shakespeare, Tolkien, Pratchett, LeGuin och Karin Boye. Aldamíries vittberesta drake i *Dragon's Progress* (bra bok, kan intygas. Recenserad i MB). S:t Göran, Beowulf, och Merlins profetia om den röda kymriska draken och den vita, saxiska. Och *Game of Thrones*. På frågan om favoritdrake svarade Nimloth Smaug, och han var allmänt poppis, men det nämndes också flera drakar jag inte kände till (man kan inte

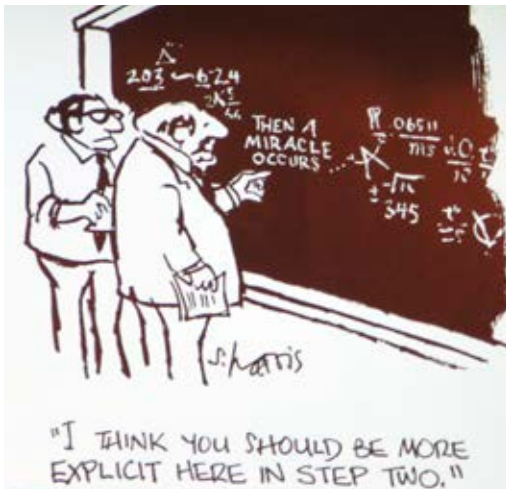

Drakpanelen.

Foto: Linnea Took

Teknikstrul inför generationsskeppen. Foto: Linnea Took

Sidney Harris' teckning.

Foto: Linnea Took

känna till alla drakar; det vimlar av dem!) Om jag har någon favoritdrake är det kanske Kilgharrah, från BBC:s Merlin. Men min favorithistoria om drakar är en som jag tyvärr inte kommer ihåg nu vem som har skrivit. Folket i Wales ser med spänning fram emot att det ska komma en kinesisk drake till dem, och de väntar sig en väldig kamp mellan den röda och den gröna draken. Jag tror viss vadslagning äger rum. Men när den gröna kinesiska draken kommer, visar det sig att det är en hona. Den röda walesiska är en hane. *Nuff said*, som Stan Lee skulle ha uttryckt det.

Vid nästa punkt tvekade jag först mellan **De nio världarna i nordiska mytologins världsträd** och **Economics of generation star ships**, men med huvudet fullt av drakar tyckte jag att det fick bli det senare, som lite motvikt. Som ovan antytts visade det sig vara en av kongressens höjdpunkter! Jesper Stage började med en skämtteckning av Sidney Harris ("And then a miracle occurs") och sa att det stämmer att det skulle behövas ett underverk. "Generation ships probably wouldn't work." Vi lever nu i en värld med knappa resurser, men på ett generationsskepp skulle det vara ännu mer så; det skulle inte finnas något som inte hade tagits med hemifrån. Här undrar man ju lite om inte hydroponics åtminstone skulle hjälpa situationen något, men kanske inte tillräckligt då. Och så skulle det väl ha viss betydelse om det fanns en plan och ett visst mål som skulle ta viss tid att nå, eller om skeppet bara skulle kastas ut och söka blint efter en beboelig

Gilrandir och Gildir

Foto: Bregalad

värld. Men, även om målet vore känt, så kanske inte förhållandena där skulle vara det.

Ekonomi skulle vara statisk. Ekonomisk tillväxt kan man glömma. (Jag brukar också alltid säga att man inte kan ha obegränsad tillväxt i en begränsad värld – och det redan nu, på hemplanet.) Det skulle behövas livsuppehållande system – andningsbar luft med mera – och möjligheter till avkoppling, återhämtning. Och råvaror, men den springande punkten är avfallshantering, eller snarare återvinning. "A ship would be smaller than a planet, and we're not doing too well now." Allt måste återvinnas. Ingen får behålla någonting, vilket i sig kanske skulle stöta på vissa psykologiska hinder. Enligt Stage är vi duktiga på återvinning i Sverige, vi kommer upp i ca 80 % när det vill sig. Men på ett generationsskepp behövs det 99,9 %. Vi måste "replicate natural processes we don't quite understand". Ett kaotiskt system innefattar fler parametrar än vad som går att överblicka. Att resa utan

daggmaskar eller tordyvlar kan innebära katastrof. Men alla material går inte att återvinna. Textilier är till exempel svårt. Vilket kan förklara en del av modeindustrins makalösa klimatavtryck.

På ett skepp skulle minsta förening vara ett hot mot alla ombord. Och förråd för kommande generationer måste skyddas. Stage illustrerade sin föreläsning med klipp ur SF-serier. De flesta klipp kom från en mycket nersköld serie vid namn Starlost från 1973. Upphovsman var Harlan Ellison, men det tycks inte ha hjälpt. Serien belyste i alla fall en hel del typiska problem för ett generationsskepp. Bland annat snattade en besättningsmedlem av spannmålsförrådet som lagts upp för kommande generationer (man får hoppas att de inte hade mögel eller råttor ... eller tribblar). Han ville framställa whisky. Stage påpekade att det vore mer än kriminellt: "He ought to be shot!" "And recycled", inflikade undertecknad, som inte kunde låta bli.

Stage framhöll också att om man skriver om ett generationsskepp så måste dess utvecklingshistoria beskrivas. Man måste förklara hur det alls är möjligt. Heinlein slingrar sig dock smidigt medelst en skvätt technobabble. I *Universe* från 1941 förklarar han rymdfartsdriften med "balance between static fields" och "bias of electronic flow".

Det kanske inte är helt uppenbart varför det här var en av kongressens höjdpunkter. Men föredraget gav en god insikt i den praktiska sidan av generationsskepp, med problem vi redan har mött här hemma på planeten, fast hårdragna på grund av den mindre skalan. Dessutom framfördes det hela med en stor dos humor, vilket gjorde lärospånen både roligare och lättare att komma ihåg.

Linnea Took

(Fantastika fortsätter i nästa nr.)